

První zpřístupnění jeskyně Na Špičáku před 140 lety

Petr Zajíček

Jeskyně Na Špičáku patří k nejvýznamnějším přírodně-kulturním památkám Slezska. Na jejím vzniku a unikátní modelaci se podílelo několik přírodních fenoménů. Byla přístupná od nepaměti, o čemž svědčí stovky nápisů,

podpisů, kreseb a maleb na stěnách. V roce 1885 byla poprvé oficiálně zpřístupněna veřejnosti, i když návštěvní provoz trval jen jeden rok. Z této doby se dochovala řada cenných dokumentů.

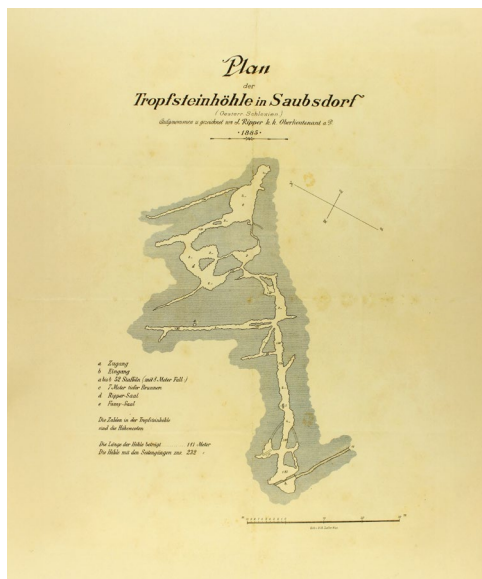
Historická fotografie areálu jeskyně Na Špičáku, 20. léta. Reprofoto Petr Zajíček

Ostrůvky krystalických vápenců – mramorů, které vystupují severně od Jeseníku v pásmu krasu Supíkovické pahorkatiny – prodělaly dlouhý a složitý geologický vývoj. Původní devonské vápence, mořské organogenní usazeniny, byly později překryty dalšími horninami a zatlačeny hluboko pod povrch Země. Zde prodělaly metamorfní přeměnu v krystalický vápenec a během alpinského vrásnění byly vyzdviženy zpět na povrch. Od toho období na ně působila povrchová voda a začaly se v nich utvářet první krasové jevy patrné v podobě škrapů, korozních puklin a nevelkých chodeb. Největší z nich byl systém puklin pod vrchem dnes nazývaným Velký Špičák.

Nejvýznamnější geologickou událostí pro tvorbu krajiny a krasových jevů severně od hřebenu Hrubého Jeseníku bylo rozsáhlé kontinentální zalednění na konci poslední velké doby ledové cca před 800 tisíci lety. Tavné vody ledovce, který se dostal až na sever našeho území, pronikaly do krasových puklin a dutin a svou korozní činností je postupně zvětšovaly a vytvořily charakteristickou modelaci v podobě srdcovitých profilů chodeb. V celé jeskyni je také na stěnách zachovaná výrazná vodní čára, která indikuje vodní hladinu v době jejího zaplavení. Po ústupu ledovce měly prostory pod Velkým Špičákem téměř dnešní podobu.

První zmínky o jeskyni a historické epigrafy

Jeskyně Na Špičáku, dříve též nazývaná Supíkovická, byla volně přístupná širokým portálem ve skalní průrvě, která vznikla při lámání mramoru ve středověku, zcela jistě před rokem 1430. Nacházela se na nejvyšším bodě staré cesty z Jeseníku do Nisy. První zpráva o její existenci se vynořuje v první polovině 15. století. Dle zjištěných informací dřívějších badatelů byla jeskyně zmíněna v roce 1430 v tzv. pokynech a instrukcích pro hledače zlata báňského revíru a rýžovišť ve Zlatých Horách. Autorem díla byl krakovský prospektor Antonius Walle a tuto krasovou jeskyni mylně považoval za staré důlní dílo. Je zřejmé, že jeskyně byla již v té době známa a v dalších staletích hojně navštěvována. Svědčí o tom stovky nápisů, kreseb a letopočty zanechané na stěnách jeskynních prostor. Dlouhou dobu byl uváděn nejstarší letopočet napsaný červenou rudkou – 1563 –, ale v roce 2008 byl objeven ještě starší: 1519, vytesaný i s ornamentem. Jde o nejstarší letopočet zaznamenaný v jeskyni na území České republiky.

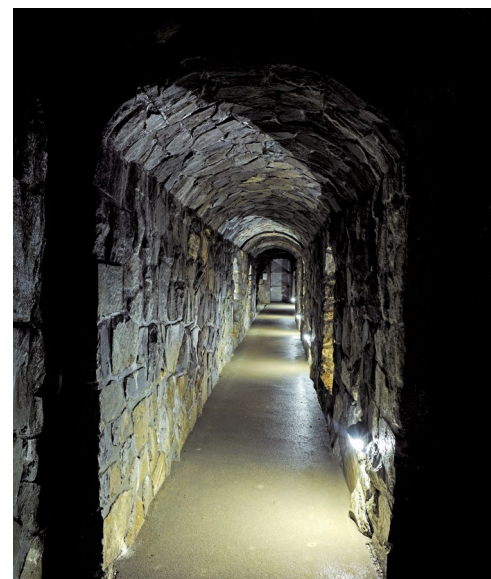
Ripperova mapa jeskyně z roku 1885. Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Jeseník. Rodinný archiv Priessnitz- Ripper.

Neméně zajímavé a významné jsou i staré kresby v prostoru zvané Kalvárie. Hnědou rudkou namalované dvě modlící se postavy u kříže, tzv. „Adorace krucifixu“, a opodál tři symboly – kříž, slunce a půlměsíc. Kresby byly spojovány s možnou návštěvou českých bratří, kteří během cesty z Čech na Slovensko v jeskyni nějakou dobu pobývali a z jeskyně si udělali improvizovanou modlitebnu. Dle posledních výzkumů kreseb se ukázalo, že byly zcela jistě vytvořeny před rokem 1500, tudíž tato možnost podpořená legendou není vyloučena. Ústní zprávy hovoří i o tom, že jeskyni navštívil Jan Amos Komenský, který roku 1628 putoval do exilu do polského Lešna, které se tehdy stalo centrem bratrské víry. V dalších obdobích pak dle četnosti nápisů, podpisů a letopočtů na stěnách návštěvy jeskyně přibývaly.

Odborné publikace a první zpřístupnění veřejnosti

Zajímavou písemnou zmínku o jeskyni uvádí jistý R. Kniefel roku 1806 v souvislosti s nálezem lidské kostry. Údajně šlo o náhodného návštěvníka, který v jeskyni zabloudil (patrně kvůli špatnému osvětlení). Nadále byly v průběhu 19. století jeskyně hojně navštěvovány.

V roce 1884 je oficiálně převzala německá turistická organizace Sudeten-Gebirgs-Verain. V podzemních prostorech udělala úpravy a jeskyně začala organizovaně provozovat. Skupinky návštěvníků s průvodcem procházely podzemními

Výstupní štola proražená v roce 1955. Foto Petr Zajíček

prostorami s karbidovými lampami. Toto zpřístupnění však trvalo jen rok. Přes počáteční zájem se začaly objevovat stížnosti na vysoké vstupné a počet turistů se snižoval. Po roce 1885 byly jeskyně opět bez správce a provozovatele. Přesto mělo to krátkodobé zpřístupnění veřejnosti pozitivní přínos. Jeskyně byly odborně prozkoumány a zdokumentovány. V roce 1885 vznikla první půdorysná mapa jeskyně. Průzkumu se ujala známá dvojice moravských badatelů: Anton Rzehak a Alexander Makowsky. Za jejich asistence provedl přesné zaměření většiny tehdy známých prostor vojenský topograf a zeť zakladatele lázní v Jeseníku Vincenca Priessnitz, Johann Ripper. Na Ripperově mapě je zajímavé, že zachycuje některé velmi těsné partie, zatímco jiné hůře přístupné části v mapě zakresleny nejsou. A to přestože dle historických zachovalých starých nápisů v době vzniku mapy musely být známy. Přístup do těchto částí zvaných Spodní patro s podzemním jezerem mohl být dočasně zatarasen, anebo se Ripperovi do této nízké a místy velmi těsné chodby nechtělo. Mapa je však velmi přesná a sloužila jako podklad ještě v 50. letech 20. století.

Anton Rzehak (1855–1923) byl moravský geolog a archeolog. Napsal řadu odborných publikací a vytvořil také unikátní archeologickou mapu Moravy z roku 1888. Zároveň byl asistentem Alexandra Makowského (1833–1904) na Německé vysoké technické škole v Brně. Makowsky byl významným přírodovědcem a zabýval se převážně botanikou, geologií

a paleontologií. Byl prvním odborníkem, který studoval a popsal bludné balvany v severním Slezsku. Zabýval se také vyhaslými sopkami v okolí Bruntálu. Makowsky mj. vytvořil spolu s Rzehakem v roce 1883 geologickou mapu okolí Brna. Z řady jeho publikací je významná ta, která popisuje jeskyni Na Špičáku – Die Tropfsteinhöhle von Saubsdorf in österr. Schleisen z roku 1886. V neobsáhlé knížečce se 4 stranami textu je publikována Ripperova mapa jeskyně. V textu je převážně popisován charakter a uspořádání jeskynních prostor.

Pozdější badatelé se pozastavovali nad tím, že Makowsky ve svém popisu jeskyně zcela opomíjí nápisy na stěnách. Těmi se však ve stejné době podrobně zabýval frývaldovský vlastivědný pracovník Antonín Kettner, který také pořídil první soupis. Je tedy možné, že souběžně působící badatelé jeskyně si jen rozdělili práci.

Novodobé zpřístupnění jeskyně Na Špičáku

Později v areálu původní boudy postavil bývalý provozovatel jeskyně turistickou chatu s restaurací a tanečním parketem. Lze předpokládat, že návštěvníkům restaurace s tanečním sálem a ubytováním bylo také umožněno prohlédnout si jeskyni během neoficiálních prohlídek. Za druhé světové války se stávaly podzemní prostory pod Velkým Špičákem úkrytem a těsně po válce se tu skrývali také příslušníci hnutí Werwolf.

Novodobá historie jeskyní tak začíná od 50. let. Po druhé světové válce se v roce 1949 jeskyně včetně provozní budovy ujal okresní komunální podnik Jeseník. Do úpravných prací se však tato instituce nepouštěla ani jeskyně neprovozovala. Začátkem 50. let pak byly jeskyně postupně v péči družstva Severomoravský kras, národního podniku Čedok a národního podniku Turista. Teprve poslední z nich začal v jeskyni pod Velkým Špičákem provádět rozsáhlé úpravy. V letech 1954–1955 byly jeskyně elektricky osvětleny. Z nejzazší části byla proražena štola k novému východu. V některých partiích byly rozšířeny profily chodeb a dvě paralelní chodby byly uměle propojeny, aby tak vznikl co nejdelší návštěvní okruh a zároveň se návštěvníci nemuseli vracet stejnou cestou zpět. V letech 1958–1991 pak bylo provozovatelem Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci. Poté přešla spolu s dalšími zpřístupněnými jeskyněmi České republiky do správy a péče odborné instituce Ministerstva

Stará malba „Adorace kruucifixu“ patrně z konce 15. století. Foto Petr Zajíček

životního prostředí (dnes Správa jeskyní České republiky). Vzhledem k tomu, že prohlídková trasa jeskyně je v jedné úrovni a uvnitř jeskyně nejsou schody, byla v roce 1995 upravena přístupová trasa k východu a prohlídkový okruh se tak stal bezbariérový.

Jeskyně Na Špičáku má celkovou délku 430 metrů s výškovým rozpětím 10 metrů. Návštěvní trasa je dlouhá 220 metrů a prohlídka trvá cca 35 minut. Podzemní prostory jsou významným zimovištěm letounů a z tohoto důvodu je jeskyně v listopadu a prosinci pro návštěvníky uzavřena. ■